

MTVSZ Sajtó háttéranyag a 2022.december 20-i sajtóközleményhez

A. A Magyar Helyreállítási Terv (HET) és kapcsolódó OP-k energiaátmenet szempontú értékelése

A közelmúltban az Európai Bizottság által elfogadott és nyilvánosságra hozott Helyreállítási Terv (HET) - amely csak az EU támogatásos részt tartalmazza - továbbá a november elején Brüsszelnek benyújtott kohéziós operatív programok az MTVSZ szerint előnyükre változtak a korábbi tervezetekhez képest, de még mindig messze vannak attól, hogy érdemben mozdítsák elő az energiaátmenetet és a biodiverzitás megőrzését. Ráadásul csak jövőre lesz látható a HET REPowerEU fejezete, amelyet a helyreállítási hitel finanszírozna teljes egészében.

Pedig ezek a források kulcsfontosságúak az energetikai átállás beindításához, és az ilyen intézkedésekben az államnak élen kell járnia; 2015-2017 között ugyanis például a hazai közcélú infrastruktúra beruházásokban 55% körül/felett van az EU pénzek aránya. Míg a Környezeti és Energiahatékonysági Operatív Program Plusz a lakóépületek energiahatékonyságának növelése, a megújuló közösségi energia és a három karbon-intenzív megye igazságos átmenetének támogatása terén erősödött, bár maradtak tisztázandó kérdések (erről [korábbi sajtóközleményünkben](#) írtunk), a Helyreállítási és Ellenállóképességi Terv energetikai komponensének 491,9 milliárd forintos, EU támogatásból fedezett része azonban számos energiamegtakarítási lehetőséget kihagy.

A tervezetekhez képest több új reform és beruházás is megjelenik a HET energetikai fejezetében, ezeket *dőlttel* szedtük és alább értékeljük:

Reformok (újak dőlttel):

- *A villamosenergia-szabályozás átalakítása*
- *A szélergiát célzó befektetések megkönnyítése*
- *A megújuló energiaforrásokkal kapcsolatos beruházások engedélyezési eljárásának egyszerűsítése*
- *A hálózati csatlakozási folyamat átláthatóságának és kiszámíthatóságának javítása*
- *Az energiahatékonysági programok eredményességének növelése*

Beruházások (újak dőlttel):

- (1) Átviteli rendszerirányító és elosztók klasszikus és intelligens hálózatfejlesztései: 163,7 Mrd Ft, kb. 40% támogatási intenzitás
- (2) Lakossági napelemes rendszerek támogatása és fűtési rendszerek elektrifikálása napelemes rendszerekkel kombinálva (hőszivattyúval): 185,9 Mrd Ft (100%)

- (3) *Hálózati energiatárolók telepítése átviteli- és elosztói engedélyes társaságoknál: 58 Mrd Ft (100%)*
- (4) *Hálózati energiatárolók telepítése energiapiaci szereplőknél: 62 Mrd Ft (50%)*
- (5) *Okos mérés elterjesztése: 22,3 Mrd Ft (100%)*

Energiahatékonyság

A KEHOP Plusz mellett a TOP Plusz is támogat ilyen irányú intézkedéseket: rendkívül előremutató módon önkormányzati fenntartású épületek komplex energiahatékonysági célú felújítását (kb. 607 ezer m² 2029-re), és előnyben részesítik, amelyek min. 60%-kal csökkentik az épület általános primerenergia igényét. A GINOP is tartalmaz hasonló intézkedést vállalkozások számára, és ott szintén előnyt élveznek a legalább 60% energiamegtakarítást eredményező beruházások. A Helyreállítási Terv ezzel szemben csupán a lakossági fűtőkorszerűsítést kiegészítő nyílászárócsere említi energiahatékonysági célú intézkedésként, ami vajmi kevés az elérendő célhoz képest, és hosszú távra egy pazarló rendszerbe betonozza be a megújuló energiaforrást használó fogyasztókat. A HET ráadásul a felsőoktatási és szociális infrastrukturális beruházásoknál sem ír elő minimális energiamegtakarítási követelményt, holott ezeknek az intézményeknek - ahogyan a rezsi támogatás fenntarthatatlansága is rámutatott - különösen fontos lenne példaértékű, jelentős épületenergetikai megtakarítást eredményező beruházásokkal csökkenteni működési költségeiket. Az épületszektorra vonatkozó kibocsátás-kereskedelmi rendszer 2027-ben esedékes bevezetésére, melyről az Európai Parlament és a Tanács a napokban állapodott meg, szintén az ilyen beruházások megtöbbszörözésével lehetne felkészülni, hogy az kevésbé legyen majd fájdalmas a fogyasztóknak.

Némileg előremutatóbb, hogy az “energiahatékonysági programok eredményességének növelése” reform olyan jogszabály megalkotását irányozza elő, amely szerint “az uniós forrásokból (társ)finanszírozott felújítási támogatási programok esetében a lakó-, vállalati és középületek energiafogyasztásának legalább 30%-os csökkentését kell elérni.” Ugyanakkor ez a megkövetelt mérték szintén messze elmarad a kívánatostól, célszerű lenne egy minimális épületenergetikai teljesítmény elérését vagy legalább 40-50% megtakarítást elvárni.

Ígéretes ugyanakkor, ami egy konferencián kormányzati forrásból elhangzott, hogy 2030-ig mintegy 700-800 milliárd forint uniós forrás fog rendelkezésre állni az operatív programokból és a HET-ből (információink szerint különösen is annak hitel részéből, a REPowerEU fejezetén keresztül) épületenergetikára három célcsoport (lakóépületek, középületek, vállalkozások) számára. Egyelőre sajnos nem látható, hogy ez az összeg pontosan milyen célokat milyen feltételek mellett szolgálna, még kevésbé az elköltésének a várható hatékonyságát. Fontos, hogy a kormányzati szándékok szerint kiszámítható, 3-5 éven keresztül rendelkezésre álló konstrukciók lennének, és a kivitelezői kapacitások hiányát is tervezi a kormány képzési és egyéb programokkal orvosolni.

Megújuló energiaforrások

E tekintetben a KEHOP Pluszban “főszabály szerint háztartási méretű kiserőművek támogathatóak; ennél nagyobb beruházások csak különösen indokolt szakpolitikai és/vagy piaci helyzet esetén kaphatnak támogatást, vagyis amennyiben energiaközösség részeként valósulnak meg.” Ez annyiban lehet aggályos, hogy azt sugallja, hogy az energiaközösségek között is kevésbé a kisebb, alulról jövő kezdeményezések, inkább a felülről szervezettek részesülhetnek előnyben. A Helyreállítási Tervben az energiaközösségek vonatkozásában előrevetített reform szükségessége egyértelmű, de a jogi szabályozás tartalma alapján lesz értékelhető.

Emellett a Terület- és Településfejlesztési Operatív Program Plusz (TOP Plusz) önkormányzati épületek, többségi önkormányzati részvételű energiaközösségek megújuló energiaforrások (elsősorban nap, biomassza, geotermális, hőszivattyú) felhasználását célzó beruházásait támogatja.

A Helyreállítási és Ellenállóképességi Terv támogatási része a megújuló energiaforrásokra helyezi a hangsúlyt energetika terén: a napelem-telepítés támogatása a tervek szerint fokozatosan kivezetésre kerül, és a nem időjárásfüggő megújulók (geotermia, biomassza, biogáz) részesülnének támogatásban - tudtuk meg kormányzati forrásból. A biomassza energetikai hasznosítása azonban szintén felvet fenntarthatósági aggályokat, amelyeket korábban többször [kifejtettünk](#).

A HET reformjai előrevetítik a megújulók hasznosításának megkönnyítését, ami - különösen a szélenergiára jelenleg fennálló “de facto tilalom” és a 2022 novemberében a napelemekre bevezetett hálózati csatlakozási tilalom tükrében - igen nagy jelentőségű. A szélenergia potenciál kiaknázásához azonban a HET-ben megfogalmazott szabályozási korlát (150 m magasságban 460 W/m² szélenergia-sűrűség) enyhítése lenne indokolt, hogy a jelenlegi 10% helyett az ország területének lényegesen nagyobb részén lehessen - természetesen a természetvédelmi (madárvonulási stb.) szempontokra tekintettel - a legjobb elérhető technológiák alkalmazásával, gazdaságosan üzemeltethető szél erőműveket telepíteni. Erről I. részletesebben Magyar László (Energiaklub) ["Merre tovább a hazai éghajlat- és energiapolitikában? c. konferenciánkon"](#) bemutatott [előadását](#).

A hálózatfejlesztés és a hálózati csatlakozási folyamat megkönnyítése a jelenleg nyilvános tervek szerint hozzájárul, hogy 2026-ra 2 925 MW, a villamosenergia-hálózatra potenciálisan csatlakoztatható, időjárásfüggő megújuló energiaforrást hasznosító villamosenergia-termelő erőművi kapacitástöbblet álljon rendelkezésre, és legalább 10 000 MW új megújuló erőművi kapacitás csatlakozzon.

Szintén ígéretes “a megújuló energiaforrásokkal kapcsolatos beruházások engedélyezési eljárásának egyszerűsítése” reform, amely egyablakos rendszer, kiszámítható határidők bevezetését ígéri, valamint a hálózati csatlakozási folyamat átláthatóságának és kiszámíthatóságának javítását célzó reform. Az engedélyezés egyszerűsítése során azonban ismét hangsúlyozni kell, hogy a természetvédelmi szempontok nem eshetnek áldozatul az energetikai átállásnak.

A HET-ből korábban, átmenetileg a magyar költségvetés terhére és kockázatvállalásával finanszírozott "Lakossági napelemes rendszerek támogatása és fűtési rendszerek elektrifikálása napelemes rendszerekkel kombinálva (hőszivattyúval)" konstrukció kormányzati források szerint fokozatosan kivezetésre kerül. Itt érdemes lenne a feltételeken szigorítani, ugyanis ezeket a forrásokat a legkevésbé sem hatékonyan költötte el az állam: a beruházásokhoz nem kapcsolódott minimális energiamegtakarítási (épületfelújítási) követelmény, így számos - közpénz támogatásból megtérülő beruházásként - telepített napelemes rendszer részben felesleges, az utcát fűtő energiát termel, miközben nem ösztönzi a háztartásokat energiahatékonysági beruházásokra. Sajnos ez a konstrukció kapta annak idején a HET energetikai forrásaiból a legnagyobb szeletet (csaknem 38%-ot). Ugyanakkor 500 MW-nyi energiátároló telepítésének támogatása várható a jövőben (engedélyes társaságoknál és energiapiaci szereplőknél), valamint okos mérők telepítése (bár csak 300 ezer 2026-ig) szintén a tervek között szerepel.

Természetesen a HET "Felzárkózó települések" komponense tartalmazza a korábban elindított, "Közösségi megújuló energiatermelés és felhasználás" projektet (12 Mrd Ft), amelynek keretében, a Máltai Szeretetszolgálat vezetésével létesül legalább 25 000 kWp megújuló közösségi energiatermelési kapacitás, mely legalább 5 000 veszélyeztetett család éves villamosenergia-szükségletét hivatott fedezni 300 településen. Az energiaszegénységet még leginkább ez a projekt kezeli, bár nem tartósan (mert a lakóépületek energetikai teljesítményének javítását nem célozza); a fent említett napelemes pályázat az energiaszegénység csökkentésére nem volt alkalmas, hiszen - ahogyan azt korábban már kifejtettük - célcsoportjába viszonylag magasabb jövedelmű háztartások is belefértek, miközben az energiaszegénységben élők lakóépületei nagy valószínűséggel műszakilag alkalmatlanok napelemek telepítésére.

Mindenesetre az energiaszegénység kérdéskörének komplex megközelítésére van szükség, a definíció kidolgozásán túl célzott programok elindítására, melyek középpontjában a rövid távú segítségnyújtáson túl a szükségszerű energiafelhasználás csökkentését eredményező épületenergetikai felújításoknak kell állniuk.

B. A magyar HET biodiverzitás szempontú értékelése

Biodiverzitás szempontjából a terv vízgazdálkodásról szóló komponensét értékeltük. A vízgazdálkodás komponens az előző verzióhoz képest előnyére változott, ám még mindig messze elmarad a lehetőségektől.

A tervezett reformok közé a szemléletformálás mellé bekerült két új elem: a monitoring (ez az előző verzióban a beruházások között szerepelt) valamint az éghajlat-adaptációs intézkedések felgyorsítása a vízgazdálkodás területén. Mind a monitoringra, mind a szemléletformálásra szánt összeg növekedett: 0,205-ről 10 Mrd Ft-ra, illetve 0,056-ról 0,1 Mrd Ft-ra. E megnövekedett célösszegek mindenképpen támogatandóak.

A fenntartható vízgazdálkodás felgyorsítása érdekében a Kormány munkacsoport alakítását tervezi nemzetközi szakértők részvételével. A munkacsoport által készített jelentést

társadalmi egyeztetésre tervezik bocsátani. A munkacsoport javaslatcsomagot dolgoz ki, mely intézkedési tervet és a szükséges jogszabály-módosításokat is tartalmazni fogja. Amennyiben ez megvalósul és a javaslatcsomagban a természetvédelmi, ökológiai szempontok is megfelelő súllyal figyelembevételre kerülnek, a terv jelentős mértékben képes lesz hozzájárulni a klímaváltozáshoz való alkalmazkodáshoz.

A Természetvédelem elnevezésű beruházásra fordítani szánt összeg is növekedett, 2,221 mrd -ról 2,9 mrd Ft-ra. Így összességében a teljes vízgazdálkodás komponensre szánt összeg is növekedett, 44,35-ről 58 mrd forintra.

Fejlődés, hogy a mérföldkövek megfogalmazása és a célok és ütemezése is részletesebb lett, így várhatóan jobban nyomon követhetőek lesznek a forrásfelhasználások és a célok teljesülése.

A terv kitér az öntözési jogszabály tervezett módosítására, konkrétumokat azonban nem fogalmaz meg. Az Agrárminisztérium az öntözési gazdálkodásról szóló törvény és a kapcsolódó kormányrendelet módosítását tervezi 2023-ban. Az öntözésfejlesztés tervek szintjén mindig jelen volt az agrárpolitikában és a 2022-es rekord súlyosságú aszály eddig nem látott aktivitást váltott ki a vízgazdálkodás, így az öntözés vonatkozásban is. Magyarországon az öntözés lehetőségei korlátozottak és az öntözésfejlesztés egy 2022. évihez hasonló súlyosságú aszály, vagy a tartós szárazodás problémáját nem oldja meg. Bármilyen öntözéssel kapcsolatos szabályozás csak tágabb, tájvédelmi és táji vízgazdálkodási szempontokba integrálva képzelhető el úgy, hogy az ökológiai szempontok maximális mértékben érvényesüljenek. Mint azt számos híres nemzetközi példa is mutatja, a rosszul tervezett öntözésfejlesztés akár súlyosbíthatja is az aszályt.

Összességében elmondható, hogy a biodiverzitás védelme szempontjából a HET minimális mértékben javult, mindazonáltal messze nem használja ki a potenciális lehetőségeket. Továbbra is kérdéses, hogy milyen minőségű lesz a beruházások és a reformok végrehajtása, a megfogalmazott zöld célok megvalósulnak-e.

A biodiverzitás-védelemhez elengedhetetlenül fontos a különböző, a biodiverzitást vagy a földet, a tájat hasznosító fejlesztések és támogatások között összhangot teremteni (például: Közös Agrárpolitikai, turisztikai beruházások).

—

2022. december 20.

Készítette: Dönsz-Kovács Teodóra, Ujj Zsuzsanna, Botár Alexa, MTVSZ.